

Ekran Maruziyetinin Çocuklar Üzerine Etkisi Hakkında Ailelerin Tutum ve Davranışları

Attitudes and Behaviors of Families About the Effect of Screen Exposure on Children

✉ Mehmet Uyar¹, ✉ Mehtap Yücel², ✉ Saniye Bilge Altınay¹

¹Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Konya, Türkiye

²Merkez Toplum Sağlığı Merkezi, Bilecik, Türkiye

Amaç: Araştırmamızda; aile sağlığı merkezlerine (ASM) başvuran bireylerin çocuklarının, ekran maruziyetlerinin sorgulanması ve ekran maruziyetinin çocuklar üzerine etkisi hakkında ailelerin tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Kesitsel türdeki araştırma Mart-Nisan 2021 tarihleri arasında beş ASM'de yürütülmüştür. Çalışmanın örneklem büyüklüğü, minimum 334 olarak hesaplanmıştır. Çalışmada 34 soruluk veri toplama formu kullanılmıştır. Form, yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır. Veriler arasındaki ilişkiler ki-kare testi ve lojistik regresyon analiziyle incelenmiştir. İstatistiksel olarak $p < 0,05$ olan durumlar anlamlı kabul edilmiştir.

Bulgular: Çalışmaya, ortanca 2 (1-2) çocuk sahibi olan, %71,4'ü (n=257) kadın olan toplam 360 kişi katıldı. Ekran önünde genellikle anne veya baba ile birlikte zaman geçirmeyen çocukların ve baba kendi programını izlerken onunla aynı odada bulunan çocukların ekranda duydukları küfür/argo konuşmaları günlük hayatta kullanmaları anlamlı ölçüde yüksek bulundu (sırasıyla $p < 0,001$, $p < 0,047$).

Sonuç: Araştırmamız sonucunda, bazı ebeveyn tutum ve davranışlarının ekran maruziyetinin çocuklar üzerindeki olumsuz etkisine katkı sağladığı görüldü. Bu durumun önlenmesi için çocuklardan önce ebeveynlerin eğitilmesi, ekranın olumsuz sonuçlarına karşı daha bilinçli olmalarının sağlanması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, ekran maruziyeti, tutum

Objectives: In our research; the aim of this study was to question the screen exposure of children of individuals who applied to family health centers (FHC) and to evaluate the attitudes and behaviors of families about the effect of screen exposure on children.

Materials and Methods: The cross-sectional study was conducted in five FHCs between March and April 2021. The sample size of the study was calculated as a minimum of 334. A data collection form with 34 questions was used in the study. The form was applied by face-to-face interview method. Relationships between data were analyzed by chi-square test and logistic regression analysis. Statistically, cases with $p < 0.05$ were considered significant.

Results: A total of 360 individuals, (71.4% females, n=257) with a median of 2 (1-2) children, participated in the study. Children who do not spend time with their parents in front of the screen, and children who are in the same room while their fathers were watching programs, were found to be significantly more likely to use the swearing/slang they heard on the screen in daily life ($p < 0.001$, $p < 0.047$, respectively).

Conclusion: As a result of our research, it was seen that some parental attitudes and behaviors contributed to the negative effects of screen exposure on children. In order to prevent this situation, it is necessary to educate the parents before the children and to be more conscious of the negative consequences of the screen.

Keywords: Child, screen exposure, attitude

*Bu çalışmanın özet metni 5. Uluslararası 23. Ulusal Halk Sağlığı Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur (Kongre tarihi: 13-18 Aralık 2021).

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Mehtap Yücel, Merkez Toplum Sağlığı Merkezi, Bilecik, Türkiye

Tel.: +90 505 779 98 82 E-posta: mhptyucel@hotmail.com ORCID: orcid.org/0000-0001-6091-3205

Geliş Tarihi/Received: 25.05.2022 Kabul Tarihi/Accepted: 22.08.2022

Giriş

Teknolojinin hızla gelişmesi ve yaygınlaşması nedeniyle dijital ekranların günlük hayatta kullanımı artmaktadır. Günümüzde dijital ekranlar artık her yaşta çocuk tarafından düzenli kullanılır hale gelmiş bulunmaktadır.¹ Ülkemizde de ekranla tanışma yaşı giderek azalmakta ve ekran önünde geçirilen süre artmaktadır.² Yapılan araştırmalar ekran önü geçirilen sürenin artmasının çocuklar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerine dikkat çekmektedir.³ Ekran önünde geçirilen süre ve çocukların ekran içeriklerinden etkilenmeleri, büyük ölçüde ebeveynlerin bu cihazlara yönelik tutumlarına bağlıdır.⁴ Ancak bu değişkenler üzerinde çocuğun yaşı ve gelişim düzeyi, program seçimi gibi birçok faktör de etkili olabilmektedir.^{5,6}

Çocuklar medya karakterlerini gözlemleyerek ve onları taklit ederek bazı davranışları öğrenir ve normal hayatta sergileyebilirler.⁷ Özellikle şiddet içeren içeriklere maruz kalma çocukların gelişimini olumsuz etkilemekte, saldırganlık, zorbalık, uyku bozuklukları gibi fiziksel ve psikolojik sorunlara neden olabilmektedir.^{8,9} Her türlü şiddet içeren medyaya maruz kalmak, kısa ve uzun vadede çocuğun saldırgan davranışlarını artırmaktadır.¹⁰

Bu çalışmada Meram Eğitim Araştırma Bölgesi'nde bulunan aile sağlığı merkezlerine (ASM) başvuran, 18 yaş ve üzeri, kadın ve erkek erişkin bireylerin çocuklarının, ekran maruziyetlerinin sorgulanması ve ekran maruziyetinin çocuklar üzerine etkisi hakkında ailelerin tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Çalışma kesitsel türde tasarlanmış bir epidemiyolojik araştırmadır. Araştırma için Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi İlaç ve Tıbbi Cihaz Dışı Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (karar sayısı: 2021/3092, tarih: 05.02.2021) etik onay alınmıştır. Araştırmanın evrenini Konya ili Meram ilçesi içerisinde yer alan 29 ASM oluşturmaktadır. Araştırma basit rastgele yöntemle belirlenen beş ASM'de yürütülmüştür. Çalışmanın örneklem büyüklüğü; G* Power programında %95 güven aralığı, %80 güç, %5 hata payı, %50 prevalans oranı, %5 fark ile 334 hesaplanmıştır.¹¹ Meram ilçesi Necmettin Erbakan Üniversitesi'nin eğitim araştırma bölgesi olduğu için sağlık müdürlüğünden izin alınmamış olup çalışma öncesinde aile sağlığı birimleri bilgilendirilmiştir. 01.03.2021-15.04.2021 tarihleri arasında herhangi bir nedenle, belirlenen ASM'lere başvuran, 2-12 yaş aralığında en az bir çocuğu bulunan 18 yaş ve üzerinde kadın ve erkek bireylerden çalışmaya katılmak için sözlü onam veren 360 kişi araştırma kapsamına alınmıştır.

Araştırma için literatür taramasının ardından bir veri toplama formu hazırlanmıştır. Veri toplama formu 34 soru ve 3 bölümden oluşmaktadır. Formun, 8 sorudan oluşan ilk bölümü sosyo-demografik özellikleri, 7 sorudan oluşan ikinci bölümü çocukların ve ailenin ekran maruziyeti ile ilgili özelliklerini sorgulamaktadır. Akıllı telefon, bilgisayar ve televizyon kullanımı ekran maruziyeti olarak değerlendirilmiştir. Ailelerin ekrandaki şiddet içeriklerine bakış açısını, çocukların ekran önündeki tutum ve davranışlarını sorgulayan 19 soru üçüncü bölümü

oluşturmaktadır. Veri toplama formları, gönüllü katılımcılara gözlem altında uygulanmış olup, katılımcılar formları kendileri doldurmuştur.

İstatistiksel Analiz

Verilerin istatistiksel analizi, SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) versiyon 27.0 programı (IBM Corp., Armonk, NY, ABD) kullanılarak yapılmıştır. Sayısal verilerin özetlenmesinde; ortalama \pm standart sapma ve ortanca (1. çeyrek-3. çeyrek) değerleri, kategorik verilerin özetlenmesinde sayı ve yüzdelikler kullanılmıştır. Sayısal verilerle kategorik değişkenler arasındaki ilişki; Mann-Whitney U testi ile kategorik veriler arasındaki ilişkiler ki-kare testi ile değerlendirilmiştir. İkili karşılaştırmalarda belirlenen olası değişkenler kullanılarak çocukların ekranda duyduğu küfür/argo konuşmaları günlük hayatta tekrarlamalarını öngörmedeki bağımsız prediktörler lojistik regresyon analizi kullanılarak incelenmiştir. Model uyumu için Hosmer-Lemeshow testi kullanılmıştır. İstatistiksel olarak $p < 0,05$ olan durumlar anlamlı kabul edilmiştir.

Bulgular

Çalışmaya, ortanca 2 (1-2) çocuk sahibi olan, %71,4'ü (n=257) kadın olan toplam 360 kişi katıldı. Annelerin yaş ortalaması 36,41 \pm 6,32 babaların yaş ortalaması ise 39,30 \pm 7,08 yıldır. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Katılımcıların çocuklarının, günlük uyku süresi ortalama 9,60 \pm 1,42 saat, günlük ekran önünde geçirilen süre ortancası 3,00 (2,00-4,00) saattir. Çocukların %52,8'i (n=190) akıllı telefon/bilgisayar/televizyonu genellikle anne veya babalarıyla, %31,9'u (n=115) tek başına, kalan %15,3'ü (n=55) arkadaşları veya kardeşleri ile izlemekteydi. Çocukların %93,1'inin (n=335) odasında televizyon bulunmamaktaydı. Çocuğun/çocukların annesinin, en sık izlediği ilk üç programın sırasıyla, dizi/film (n=244, %67,8), haber programları (n=40, %11,1), kadın programları (n=25, %6,9) olduğu görüldü. Babaların ise en sık izlediği ilk üç program sırasıyla, haber programları (n=122, %33,9), dizi/film (n=115, %31,9) ve spor programları (n=57, %15,8) idi. Çocukların %66,4'ü (n=239) anne ekran önündeyken, %60,0'ı (n=216) baba ekran önündeyken onlarla aynı ortamda bulunmaktaydı.

Katılımcıların %27,8'i (n=100) televizyonlarında ebeveyn kontrol programı kullanıyor, %84,7'si (n=305) çocukların akıllı telefon/bilgisayar/televizyonda oynadıkları oyunları, izledikleri programları veya ziyaret edilen internet sitelerini takip ediyordu. Aile ve çocuğun ekran önü tutum ve davranışlarının ebeveynlerin oyun/program veya site takibi yapıp yapmamasına göre karşılaştırılması Tablo 2'de gösterilmiştir.

Çalışmaya katılanların %78,1'i (n=281) çizgi filmlerin hepsinin çocuklar için uygun olmadığını belirtirken, %20,6'sı (n=74) kısmen uygun olduğunu, %1,4'ü (n=5) tamamının uygun olduğunu belirtti. Ebeveynlerden %12,5'i (n=45) televizyonun, çocuğun ahlaki yapısını olumsuz etkilediğini düşünürken, %81,1'i (n=292) hem olumlu hem olumsuz etkilediğini, %6,4'ü (n=23) olumlu etkilediğini düşünüyordu. Ailelerin

program seçiminde dikkat ettiği özellik ve ekran maruziyetini sınırlandırmada kullanılan yöntem Tablo 3'te gösterilmiştir.

Katılımcıların %80,0'ı (n=288) ekranlardaki şiddet içeriklerinin, çocukları başkalarına karşı şiddet uygulamaya teşvik ettiğini

düşünmekteydi. Çocukların, ekranda duyduğu küfür/argo konuşmaları günlük hayatta kullanmasında ve ekran önünde geçirdiği sürede etkili olabilecek bazı özellikler Tablo 4 ve 5'te sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri

Özellik		n	%
Cinsiyet	Kadın	257	71,4
	Erkek	103	28,6
Ebeveynlerin sahip olduğu çocukların cinsiyeti	Kız	123	34,2
	Erkek	136	37,8
Annenin eğitim durumu	Hem kız hem erkek	101	28,1
	Ortaöğretim ve altı	38	10,6
Babanın eğitim durumu	Lise ve üzeri	322	89,4
	Ortaöğretim ve altı	33	9,2
Aile yapısı	Lise ve üzeri	327	90,8
	Çekirdek	299	83,1
	Geniş	51	14,2
	Parçalanmış	10	2,8

Tablo 2. Aile ve çocukların ekran önü tutum, davranışları

Özellik		Çocuğunuzun/çocuklarınızın oynadıkları oyunları, izledikleri programları veya internette girdikleri siteleri takip ediyor musunuz?			
		Evet n (%)****	Hayır n (%)****	χ^2	p-değeri
Çocuğunuz/çocuklarınız, ekranda izledikleri sahneleri günlük hayatında taklit ediyor mu?	Evet	159 (52,1)	16 (29,1)	9.902**	0,002
	Hayır	146 (49,7)	39 (70,9)*		
Çocuğunuz/çocuklarınız, ekranda duyduğu küfür veya argo konuşmaları günlük hayatında kullanıyor mu?	Evet	45 (14,8)	9 (16,4)	0,095**	0,758
	Hayır	260 (85,2)	46 (83,6)		
Çocuğunuzun/çocuklarınızın oyun oynarken oyuncaklarını birbiriyle savaştırıp öldürüyor ya da kavga ettiriyor mu?	Evet	60 (19,7)	15 (27,3)	1.632**	0,201
	Hayır	245 (80,3)	40 (72,7)		
Çocuğunuzun/çocuklarınızın izlediği programların içerikleri hakkında, izlemesiniz bile bilgi sahibi misiniz?	Evet	299 (98,0)*	49 (89,1)	11.563***	0,004
	Hayır	6 (2,0)	6 (10,9)		
Akıllı telefon/bilgisayar/televizyonu, çocuğunuz/çocuklarınız için bir ödül veya ceza aracı olarak kullanır mısınız?	Evet	98 (32,1)	33 (60,0)	15.635**	<0,001
	Hayır	207 (67,9)*	22 (40,0)		
Çocuğunuzun/çocuklarınızın izlediği programları seçerken onu yönlendiriyor musunuz?	Evet	285 (93,4)	46 (83,6)	6.050***	0,020
	Hayır	20 (6,6)	9 (16,4)		
Çocuğunuzun/çocuklarınızın bulunduğu ortamda, televizyonda şiddet içeren sahneler olduğunda kanalı değiştirir misiniz?	Evet	284 (93,1)	43 (78,2)	12.479**	<0,001
	Hayır	21 (6,9)	12 (21,8)		
Çocuğunuzun/çocuklarınızın tek başına akıllı telefon/bilgisayar/televizyon izlemesinde bir sakınca görüyor musunuz?	Evet	191 (62,6)*	25 (45,5)	5.723**	0,017
	Hayır	114 (37,4)	30 (54,5)		
Çocuğunuzun/çocuklarınızın sizinle birlikte istediği programı izlemesinde bir sakınca görüyor musunuz?	Evet	104 (34,1)	12 (21,8)	3.218**	0,073
	Hayır	201 (65,9)	43 (78,2)		

*Farkın kaynaklandığı grubu işaret etmektedir, **Ki-kare testi kullanılmıştır, ***Fisher exact test kullanılmıştır, ****Sütun yüzdesi verilmiştir

Tablo 3. Program seçimi ve sınırlandırılmasında dikkate edilen özellikler

Özellik	n	%
Çocuğun izlediği programlarda en çok dikkate edilen özellik		
Yaş ve gelişim düzeyine uygun olması	198	55,0
Eğitici bir yönünün olması	94	26,1
Cinsellik içeren sahnelerin olmaması	31	8,6
Şiddet ve argo içeren içerikler olmaması	29	8,1
Diğer	8	2,2
Akıllı telefon/bilgisayar/televizyon kullanımını sınırlandırmak için genellikle kullanılan yöntem		
Süre sınırlaması yapmak	132	36,7
Oyun, kitap okuma gibi farklı etkinliklere yönlendirmek	125	34,7
Uygun sitelere girme, uygun TV programlarını izleme gibi kurallar koyarak sınırlandırmak	56	15,6
Kullanımına izin vermeyerek elinden almak	31	8,6
Sınırlama getirmemek	10	2,8
Kullanmaya devam etmesi durumunda ceza vermek	6	1,7

Tablo 4. Çocuğun duyduğu küfür/argo konuşmaları günlük hayatta kullanmasında etkili olabilecek özellikler

Özellik	Ekrandan duyduğu küfür/argo konuşmaları günlük hayatta kullanıyor mu?			χ^{2***}	p-değeri
	Evet n (%)	Hayır n (%)			
Annenin eğitim durumu					
Ortaokul ve altı	6 (11,1)	32 (10,5)	0,021		0,885
Lise ve üzeri	48 (88,9)	274 (89,5)			
Babanın eğitim durumu					
Ortaokul ve altı	2 (3,7)	31 (10,1)	2,277		0,098
Lise ve üzeri	52 (96,3)	275 (89,9)			
Ekran önünde genellik kiminle vakit geçiriyor?					
Tek başına	26 (48,1)	89 (29,1)	18.615		<0,001
Anne veya baba ile	14 (25,9)	176 (57,5)*			
Kardeş veya arkadaş ile	14 (25,9)	41 (13,4)			
Anne programını izlerken çocukla aynı odada bulunuyor mu?					
Evet	39 (72,2)	200 (65,4)	0,969		0,325
Hayır	15 (27,8)	106 (34,6)			
Baba programını izlerken çocukla aynı odada bulunuyor mu?					
Evet	39 (72,2)*	177 (57,8)	3.954		0,047
Hayır	15 (27,8)	129 (42,2)			
Tek başına çocuğunuzun akıllı telefon/bilgisayar/televizyon izlemesinde sakınca görüyor musunuz?					
Evet	132 (75,4)*	84 (45,4)	33.776		<0,001
Hayır	43 (24,6)	101 (54,6)			
Televizyon çocuğunuzun ahlaki yapısını nasıl etkiliyor?					
Olumsuz	10 (18,5)	35 (11,4)	5.901		0,052
Hem olumlu hem olumsuz	44 (81,5)	248 (81,0)			
Olumlu	-	23 (7,5)			
Çocuğunuz oyun oynarken oyuncaklarını birbiriyle savaştırıp öldürüyor mu?					
Evet	24 (44,4)	51 (16,7)	21.474		<0,001
Hayır	30 (55,6)	255 (83,3)*			

*Farkın kaynaklandığı grubu işaret etmektedir, **Ki-kare testi kullanılmıştır

Tablo 5. Çocuğun ekran önünde günlük geçirdiği süreye etkili olabilecek faktörler

Özellik	Ortanca (1. çeyreklik -3. çeyreklik)	z*	p-değeri
Annenin eğitim durumu			
Ortaokul ve altı (n=38)	4,00 (3,00-5,00)	-3.809	<0,001
Lise ve üzeri (n=322)	3,00 (2,00-4,00)		
Babanın eğitim durumu			
Ortaokul ve altı (n=33)	4,00 (2,00-5,00)	-2.146	0,032
Lise ve üzeri (n=327)	3,00 (2,00-4,00)		
Ekranı, çocuk için ödül veya ceza aracı olarak kullanır mısınız?			
Evet (n=131)	3,50 (2,00-5,00)	-4.321	<0,001
Hayır (n=229)	2,50 (2,00-4,00)		
Çocuğunuz ekranda duyduğu küfür/argo kelimeleri günlük hayatta taklit ediyor mu?			
Evet (n=54)	4,00 (2,00-5,50)	-2.949	0,003
Hayır (n=308)	3,00 (2,00-4,00)		
Çocuğunuzun tek başına akıllı telefon/bilgisayar/televizyon izlemesinde bir sakınca görüyor musunuz?			
Evet (n=216)	2,50 (2,00-4,00)	-4.000	<0,001
Hayır (n=144)	3,00 (2,00-5,00)		

*Mann-Whitney U testi kullanılmıştır

Tablo 6. Ekrandaki küfür/argo konuşmaları günlük hayatta kullanmaya ilişkin kurulan lojistik regresyon modeli

Değişkenler	β	Standart hata	p-değeri	Exp (β)	%95 GA
Ekran önünde genellikle kiminle vakit geçiriyor?	1.306	0,356	0,000	3.692	1.838-7.418
Baba kendi programını izlerken çocukla aynı odada bulunuyor mu?	0,765	0,355	0,031	2.148	1.071-4.307
Çocukların izlediği program içerikleri hakkında bilgi sahibiler mi?	1.594	0,741	0,032	4.922	0,048-0,868
Programların başında "şiddet/korku içerir" ifadesini görünce kanalı değiştiriyorlar mı?	1.154	0,470	0,014	3.170	0,126-0,793
Şiddet içeren sahneler olduğunda kanalı değiştiriyorlar mı?	2.377	0,851	0,005	10.771	2.032-57.076
Çocuklar oyuncaklarını savaştırıp öldürüyorlar mı?	1.304	0,344	0,000	3.683	1.877-7.229

GA: Güven aralığı

Çocukların, oyun sırasında oyuncaklarını birbiriyle savaştırıp öldürme veya kavga ettirme durumu ile ekran önünde genellikle kiminle zaman geçirdiği arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardı ($\chi^2=16.777$, $p<0,001$). Fark oyuncaklarını savaştırıp öldürmeyen veya kavga ettirmeyen çocukların ekran önünde genellikle anne veya babalarıyla birlikte (n=166, %58,2) zaman geçirmelerinden kaynaklanmaktaydı. Ayrıca oyuncaklarını savaştırıp öldürmeyen çocukların ebeveynlerinde, televizyonu ödül veya ceza aracı olarak kullanmama oranı (n=198, %69,5) istatistiksel olarak anlamlı ve daha yüksekti ($\chi^2=20.312$, $p<0,001$).

Çocukların ekranlarda duyduğu küfür/argo kelimeleri günlük hayatta kullanmalarını öngörmek için ekran önünde genellikle kiminle vakit geçirdiği, baba kendi programını izlerken çocuğun odada bulunup bulunmaması, ailelerin çocukların izlediği program içerikleri hakkında bilgi sahibi olup olmaması, televizyon izlerken programın başında "şiddet/korku içerir" ifadesini görünce programı değiştirip değiştirmeme, televizyonda şiddet içeren sahneler olduğunda kanalı değiştirip

değiştirmeme ve çocukların oyuncakları savaştırıp öldürmesi ile bir model oluşturuldu. Lojistik regresyon modelinin, çocukların küfür/argo konuşma olasılığındaki varyansın %22,4'ünü açıkladığı belirlendi (Nagelkerke $R^2=0,224$).

Tablo 6'ya göre; ekran önü zamanını tek başına veya kardeş/arkadaşları ile geçirenlerin, anne babasıyla birlikte zaman geçirenlere göre 3,7 kat, baba kendi programını izlerken çocukla aynı odada bulunanların bulunmayanlara göre 2,2 kat, çocukların izlediği program içerikleri hakkında bilgi sahibi olmayanların olana göre 4,9 kat, programların başında "şiddet/korku içerir" ifadesini görünce kanalı değiştirmeyenlerin değiştirenlere göre 3,2 kat, televizyonda şiddet içeren sahneler olduğunda kanalı değiştirmeyenlerin değiştirenlere göre 10,8 kat, oyuncaklarını savaştırıp öldürenlerin savaştırıp öldürmeyenlere göre 3,7 kat daha yüksek küfür/argo konuştukları bulundu. Kurulan lojistik regresyon modeli ekranda duydukları küfür/argo konuşmalarını günlük hayatta kullanmaları sonucunu %85,0 oranında doğru tahmin etmektedir.

Tartışma

İki-on iki yaş arası çocuğu olan yetişkin bireylerin çocuklarının, ekran maruziyetinin sorgulandığı ve ekran maruziyetinin çocuklar üzerine etkisi hakkında ailelerin tutum ve davranışlarının değerlendirildiği bu çalışmada; günlük ekran önünde geçirilen süre ortancası 3 saat bulunmuştur. Meksika'da 10-18 yaş arası çocuklarda ekran önü geçirilen süre ortalama 3 saat bulunmuştur.¹² İspanya'da yapılan benzer çalışmada da 1-14 yaş arası çocukların yaklaşık yarısının günlük 2 saatten fazla ekran maruziyeti olduğu belirlenmiştir.¹³ Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler sonucu yaşam şekilleri ile çocukluk çağı aktivitelerinin değişmesi kaçınılmazdır. Bu gelişmelere ayak uyduran tüm dünyada benzer olarak çocuklarda ekran maruziyet sürelerinin artması beklenen bir durumdur.

Bu çalışmada, ebeveynlerin akıllı telefon/bilgisayar/televizyon kullanımını sınırlandırmak için genellikle kullandıkları yöntemler sorgulanmış ve en sık başvurulan yöntemin literatürle benzer olarak süre sınırlaması yapmak olduğu bulunmuştur.^{14,15} Çalışmalar, çocukların ekran başında geçirdiği sürenin, ekran bağımlılığını ön görmede önemli bir gösterge olduğunu belirtmektedir.¹⁶ Ebeveynlerin süre sınırlaması yaparak çocuklarının ekran bağımlılığının önüne geçmeye çalışmaları bunun nedeni olabilir.

Bu çalışmada, literatürle benzer olarak anne ve babası yüksek eğitim seviyesine sahip olan çocuklarda ekran önü geçirilen süre daha kısa olarak bulunmuştur.^{13,17} Bu durum, yüksek eğitim seviyesine sahip ebeveynlerin, ekranın olumsuz sonuçlarına karşı daha bilinçli olması ve ekran dışı aktiviteler konusunda daha fazla imkana sahip olmalarından kaynaklanıyor olabilir.

Çalışmada, çocukların ekran önü geçirdikleri süre arttıkça ekranda duydukları küfür/argo kelimeleri günlük hayatta taklit etme düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalarda televizyondaki şiddet içeriğine maruz kalan çocukların ileriki yaşamlarında antisosyal davranış riskinin artması arasında nedensel ilişki bulunmuştur.¹⁸ Televizyon izleme süresinin, yaklaşık 15 yıl sonra şiddet içeren davranışlarla ilişkili olduğu bulunmuştur.^{19,20}

Araştırmada ekran önünde genellikle anne veya babaları ile birlikte vakit geçiren çocuklarda, oyun sırasında oyuncaklarını savaştırıp öldürme veya kavga ettirme durumunun daha az olduğu bulunmuştur. Ekran maruziyetinin çocuklar üzerinde, hem kısa hem de uzun vadede saldırgan ve şiddet içeren davranışlar gösterme riskini artırmaktadır.^{21,22} Ancak ebeveynlerle birlikte ekran kullanımı çocukların olumsuz içeriğe maruz kalma riskini azaltmaktadır.²³ Bu nedenle ebeveynlerin, yanlarında çocuklar varken ekran içeriklerine daha hassas olması ve aile yapısına uygun içerik seçmeleri nedeniyle çocukların olumsuz etkilenme düzeyinin düşük bulunması beklenen bir durumdur. Bununla birlikte sadece babası ile birlikte ekran önünde vakit geçiren çocuklarda küfür/argo kullanımının daha fazla olduğu belirlendi. Erkeklerin küfür/argo kullanımının kadınlara göre fazla olması ve bunun normal olarak karşılanması, bu bulgunun sebebi olarak düşünülebilir.²⁴

Çalışmada, ebeveynlerin ekran karşısında gösterdiği bazı tutum ve davranışların çocukların duydukları küfür/argo konuşmaları günlük hayatta taklit etmeleri ile ilişkili olduğu görülmüştür. Ekran önünde genellikle kiminle vakit geçirdiği, baba kendi programını izlerken çocuğun odada bulunup bulunmaması, ebeveynlerin çocukların izlediği program içerikleri hakkında bilgi sahibi olup olmaması, program seçiminde şiddet içeriklerine dikkat edip etmemeleri çocuklar üzerinde etkili faktörler olarak bulunmuştur. Çocuklar erken yaştan itibaren ebeveynlerini taklit etmeye ve rol model olarak belirlemeye başlarlar. Bu nedenle ebeveynler, çocukların dijital ortamlarla etkileşiminde de kilit rol oynamaktadırlar.²⁵

Çalışmanın Kısıtlılıkları

Bu çalışmanın bazı kısıtlılıkları vardı. Çalışmanın kesitsel olarak planlanması nedeniyle çocukların ekran maruziyeti ile ilişkili çeşitli faktörler arasında nedensel ilişkiler uzun süreli değerlendirilememiştir. Ayrıca sadece belli bir ilçede yapılmış olması çalışmanın genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Son olarak, ailelerin ekrandaki şiddet içeriklerine bakış açısı derinlemesine değerlendirilmemiş olup araştırma, katılımcıların ankette yer alan maddelere verdikleri yanıtlarla sınırlı kalmıştır. Yukarıdaki kısıtlamalara rağmen, bu çalışma, çocuklardaki ekran maruziyetine dikkat çekmekte ve ebeveynlerin bazı tutum ve davranışlarının ekran maruziyetiyle ilişkili olduğu yönünde literatüre katkı sağlamaktadır. Ek olarak ebeveynlere verilebilecek eğitimlerde dikkat çekilebilecek noktaların belirlenmesinde yol gösterici olduğunu düşünmekteyiz.

Sonuç

İki-on iki yaş arası çocuğu bulunan 360 ebeveynle yapılan bu araştırmada çocukların ortalama ekran önü geçirilen sürenin 3 saat olduğu bulunmuştur. Ebeveynlerin çocukların ekran maruziyetini sınırlamada en sık kullandığı yöntemin süre kısıtlaması yapmak olarak bulunmuştur. Çocukların ekran başında geçirdikleri süre üzerinde etkili olabilecek faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca çocukların ekran maruziyeti sonuçları üzerine ebeveynlerin bazı tutum ve davranışlarının etkili olduğu gösterilmiştir. Bu çalışma ile çocukların ekran maruziyetinde ebeveynlerin kilit rol oynadığı görülmüştür.

Dijital ekranların çocuklar üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olduğu bilinen bir gerçektir. Ebeveynlerinde bu etkiler konusunda farkındalıklarının artırılması gerekmektedir. Ekran kullanımı ve çocukların diğer faaliyetleri arasında bir denge kurmalı, ekran kullanımı veya sınırlamalarını çocuğun yaşına, sağlık durumuna, karakterine ve gelişim düzeyine göre planlanmalı ve uygulanmalıdır. Çocukların ekran maruziyet düzeyleri ve ekran maruziyetinin etkileri konusunda aileye odaklanan daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır.

Etik

Etik Kurul Onayı: Araştırma için Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi İlaç ve Tıbbi Cihaz Dışı Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (kara sayısı: 2021/3092, tarih: 05.02.2021) etik onay alınmıştır.

Hasta Onayı: Sözel olarak onam alındı.

Yazarlık Katkıları

Konsept: M.U., M.Y., S.B.A., Dizayn: M.U., M.Y., S.B.A., Veri Toplama veya İşleme: M.Y., S.B.A., Analiz veya Yorumlama: M.Y., S.B.A., Literatür Arama: M.U., M.Y., S.B.A., Yazan: M.U., M.Y.

Çıkar Çatışması: Yazarlar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar tarafından finansal destek almadıkları bildirilmiştir.

Kaynaklar

- Veraksa N, Veraksa A, Gavrilova M, Bukhalenkova D, Oshchepkova E, Chursina A. Short-and Long-Term Effects of Passive and Active Screen Time on Young Children's Phonological Memory. *FrontEduc*. 2021;6:1-12.
- Konca AS. Digital Technology Usage of Young Children: Screen Time and Families. *Early Childhood Education Journal*. J2021;1097-1098.
- Mustafaoğlu R, Zirek E, Yasacı Z, Özdiçler AR. The Negative Effects of Digital Technology Usage on Children's Development and Health. *Addicta*. 2018;5:13-21.
- Clarke AT, Kurtz-Costes B. Television viewing, educational quality of the home environment, and school readiness, *J. Educ. Res*. 1997;90:279-285.
- Chonchaiya W, Pruksananonda C. Television viewing associates with delayed lan-guage development. *Acta Paediatr*. 2008;97:977-982.
- Przybylski AK. Digital screen time and pediatric sleep: Evidence from a preregistered cohort study. *J Pediatr*2019;205:218-223.
- Wilson BJ. Media and children's aggression, fear, and altruism. *The Future of Children*. 2008;18:87-118.
- Verlinden M, Tiemeier H, Veenstra R, Mieloo CL, Jansen W, Jaddoe VW, Raat H, Hofman A, Verhulst FC, Jansen PW. Television viewing through ages 2-5 years and bullying involvement in early elementary school. *BMC Public Health*. 2014;14:157.
- Huesmann LR. The impact of electronic media violence: Scientific theory and research. *J Adolesc Health*. 2007;41:6-13.
- Anderson CA, Sakamoto A, Gentile DA, Ihori N, Shibuya A, Yukawa S. Longitudinal effects of violent video games on aggression in Japan and the United States. *Pediatrics*. 2008;122:1067-1072.
- Faul F, Erdfelder E, Lang A-G, Buchner A. G*Power 3: A flexible statistical power analysis program for the social, behavioral, and biomedical sciences. *Behav Res Method*. 2007;39:175-191.
- Janssen I, Medina C, Pedroza A, Barquera S. Screen time in Mexican children: findings from the 2012 National Health and Nutrition Survey. *Salud Publica Mex*. 2012;55:484-491.
- Cartanyà-Hueso À, Lidón-Moyano C, Martín-Sánchez JC, González-Marrón A, Matilla-Santander N, Miró Q, Martínez-Sánchez JM. Association of screen time and sleep duration among Spanish 1-14 years old children. *Paediat Perinat Epidemiol*. 2021;35:120-129.
- Livingstone S, Mascheroni G, Dreier M, Chaudron S, Lagae K. How parents of young children manage digital devices at home: The role of income, education and parental style. *EU Kids Online, LSE*. 2015.
- Nikken P, Jansz J. Developing scales to measure parental mediation of young children's internet use. *LearnMedia Technol*. 2014;39:250-266.
- Sweetser P, Johnson D, Ozdowska A, Wyeth P. Active versus passive screen time for young children. *Austral JEarl Child*. 2012;37:94-98.
- Pérez-Farinós N, Villar-Villalba C, López Sobaler AM, Dal Re Saavedra MÁ, Aparicio A, Santos Sanz S, Robledo de Dios T, Castrodeza-Sanz JJ, Ortega Anta RM. The relationship between hours of sleep, screen time and frequency of food and drink consumption in Spain in the 2011 and 2013 ALADINO: a cross-sectional study. *BMC Public Health*. 2017;6:17:33.
- Christakis DA, Zimmerman FJ. Violent television viewing during preschool is associated with antisocial behavior during school age. *Pediatrics*. 2007;120:993-999.
- Robertson LA, McAnally HM, Hancox RJ. Childhood and adolescent television viewing and antisocial behavior in early adulthood. *Pediatrics*. 2013;131:439-446.
- Pagani LS, Lévesque-Seck F, Fitzpatrick C. Prospective associations between televiewing at toddlerhood and later self-reported social impairment at middle school in a Canadian longitudinal cohort born in 1997/1998. *Psychol Med*. 2016;46:3329-3337.
- Bushman BJ, Huesmann LR. Short-term and long-term effects of violent media on aggression in children and adults. *Arch Pediatr Adolesc Med*. 2006;160:348-352.
- Communications C. From the American Academy of Pediatrics: policy statement--media violence. *Pediatrics*. 2009;124:1495-1503.
- Cho CH, Cheon HJ. Children's exposure to negative internet content: Effects of family context. *J Broadcast Electr Media*. 2005;49:488-509.
- Sebzecioglu T, Özgür SC. Cinsiyete bağlı argo kullanımı üzerine bir twitter etiketi örnekleme. *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*. 2015;1:75-93.
- Ihmeideh FM, Shawareb AA. The association between internet parenting styles and children's use of the internet at home. *J Res Child Educ*. 2014;28:411-425.